

Rozdział 5. Motywy opuszczenia miejsca zamieszkania w opinii licealistów z obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego

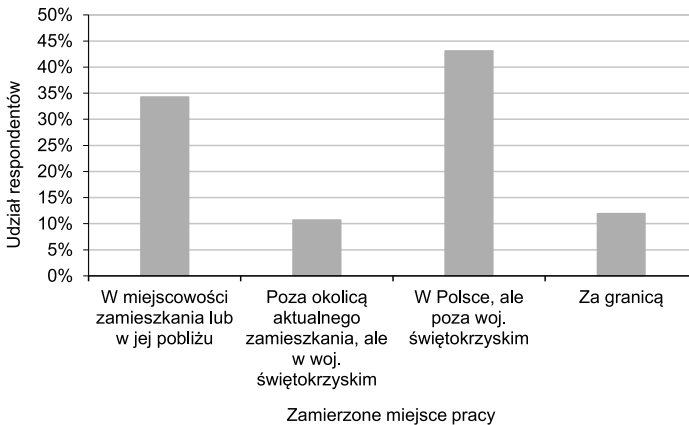
5.1. Decyzje zawodowe młodzieży maturalnej – kryteria i uwarunkowania

Świat i otaczająca nas rzeczywistość we wszystkich obszarach ulegają bardzo szybkim i gwałtownym zmianom. Aby za nimi nadążyć, konieczne staje się dokonywanie przez współczesną młodzież właściwych, trafnych, czyli przemyślanych wyborów edukacyjno-zawodowych [Gałęska 2013]. Wybór drogi rozwoju uwarunkowany jest wieloma określonymi czynnikami, które tworzą otoczenie życia każdego człowieka. Często również wybór zawodu nie jest wyłącznie skutkiem samych zainteresowań, zdolności czy obranej ścieżki kształcenia, ale sytuacji na rynku pracy albo mody na określony zawód (studia).

W związku z tym, badani maturzyści z obszarów wiejskich woj. świętokrzyskiego zostali poproszeni o sprecyzowanie swoich zamierzeń zawodowych. Pierwszy element w tym obszarze stanowiło rozpoznanie identyfikujące dalsze plany edukacyjno-zawodowe. Warto przypomnieć, że w całej populacji badawczej 57,8% respondentów wskazało, że zamierza kontynuować naukę i równolegle podjąć pracę, zaś ponad jedna czwarta z nich (29,3%) swoje najbliższe plany łączy jedynie z edukacją. Z kolei 10,3% abiturientów swoje decyzje łączy z podjęciem pracy zawodowej bez planów edukacyjnych.

Ankietowani deklarujący w planach na najbliższą przyszłość podjęcie pracy – wraz z kontynuacją nauki lub wyłącznie pracy – którzy stanowili większość badanej populacji (68,1%), zapytani zostali o to, gdzie zamierzają znaleźć zatrudnienie (ryc. 46). Mieli oni do wyboru jeden z następujących wariantów odpowiedzi: „w miejscowości zamieszkania lub w jej pobliżu”, „poza okolicą aktualnego zamieszkania, ale w woj. świętokrzyskim”, „w Polsce, ale poza woj. świętokrzyskim”, „za granicą”. Największy odsetek stanowiły osoby, które chciałyby pracować w kraju, ale poza woj. świętokrzyskim (43,1%). Młodzież łączy swoje plany zawodowe przede wszystkim z dwoma

ośrodkami: Krakowem (41,6%) oraz Warszawą (24,8%). Można wysunąć wstępny wniosek, że na taką strukturę wskazań ma wpływ głównie sytuacja na lokalnym rynku pracy, a także oferta edukacyjna, która nie odpowiada zainteresowaniom i aspiracjom młodzieży pomaturalnej. Sytuacja ta stanowi bardzo poważny problem rozwojowy, nie tylko demograficzny, ponieważ prowadzi do utraty najbardziej wartościowej części kapitału ludzkiego. Optymistycznym akcentem jest fakt, że ponad jedna trzecia (34,3%) abiturientów zadeklarowała podjęcie pracy w miejscowości zamieszkania lub w jej pobliżu. Mimo to, ponad 11,9% badanych zamierza opuścić kraj, łącząc swoją sferę zawodową przede wszystkim z trzema krajami: Niderlandami, Niemcami (po 21,5%) i Norwegią (15,8%).

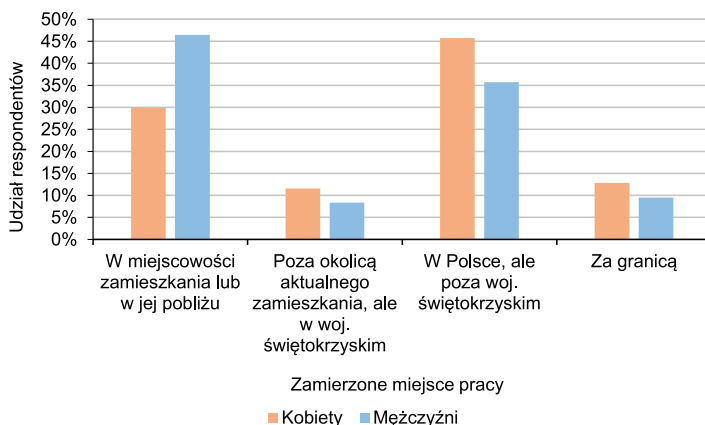

Ryc. 46. Deklarowane miejsce przyszłej pracy ankietowanych maturzystów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Podkreślić w tym miejscu należy, że świętokrzyska młodzież zamieszkująca obszary wiejskie, najczęściej jako przyczynę opuszczania swojego miejsca zamieszkania wskazywała bariery związane z lokalnym rynkiem pracy. We własnych wypowiedziach 39,8% maturzystów określiło atrakcyjną pracę oraz wynagrodzenie dla młodych jako główny czynnik, który zdeterminuje ich pozostanie w miejscu zamieszkania. Zdaniem jednej z uczennic klasy maturalnej z gminy Ożarów, *aby młodzież nie opuszczała rodzinnych stron powinna mieć zapewnione miejsca pracy blisko miejsca zamieszkania, ponieważ obecnie ciężko gdziekolwiek dostać pracę – jedynie są dostępne staże, które nie zaspokajają potrzeb finansowych młodych ludzi. Nawet jeśli dostępne są jakieś stanowiska pracy, to przyjmowane są inne, bardziej doświadczone osoby, a zabierane są szanse młodym, chcącym się rozwijać ludziom. Młodzi opuszczają swoje strony w poszukiwaniu czegoś ciekawszego, czego tu nie ma. W okolicach nie ma nawet dostępnych miejsc spotkań dla młodzieży czy miejsc zapewniających rozrywkę. Ankiety podejrzewam powstają w celu zdobycia wiedzy na temat potrzeb tutejszej młodzieży, aby została tu na miejscu, jednak nie ma niczego interesującego, rozwojowego, co mogłoby tę młodzież tu zatrzymać.*

Przypuszczano również, że motywacje wyboru zawodu mogą się różnić w zależności od płci. Dlatego też uzyskane odpowiedzi zestawiono w tym podziale. Udziały zaprezentowane na ryc. 47 wskazują na znaczne zróżnicowanie wyborów związanych z lokalizacją dalszej kariery zawodowej pomiędzy kobietami a mężczyznami. Młodzi mężczyźni wykazali większe przywiązanie do rodzinnych stron, co potwierdza wybór miejsca pracy w miejscowości zamieszkania lub jej pobliżu przez aż 46,4% mężczyzn, gdy odsetek kobiet to tylko 29,9%. Z kolei odwrotne proporcje zaobserwowano w przypadku wyboru możliwości podjęcia pracy w kraju, ale poza województwem. Udział kobiet wyniósł 45,7%, zaś mężczyzn – 35,7%. Również częściej kobiety wyrażały chęć podjęcia pracy poza granicami kraju. Zatem sytuacja ta nie potwierdza większej skłonności mężczyzn do migracji na większe odległości [por. Jończy 2010; Dolińska *et al.* 2020a]. W przypadku woj. świętokrzyskiego bardziej mobilne okazały się młode kobiety.

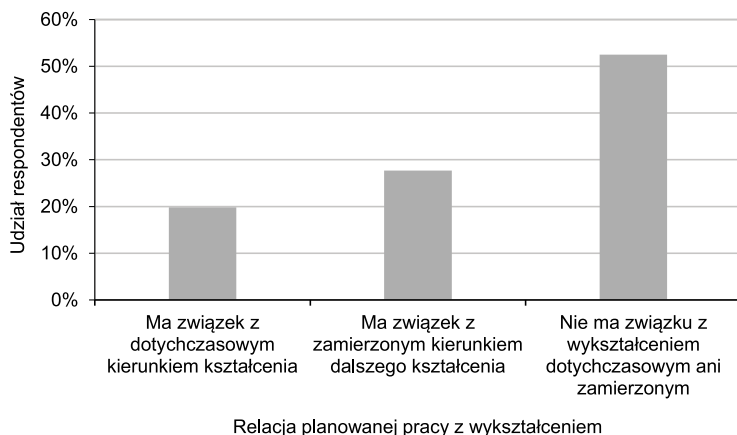

Ryc. 47. Deklarowane miejsce przyszłej pracy ankietowanych maturzystów według płci

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Zagadnienie zamierzonej przez respondentów pracy powiązано również z pytaniem o jej związek z dotychczasowym lub przyszłym kierunkiem kształcenia (ryc. 48). Wyboru należało dokonać między następującymi wariantami odpowiedzi: [praca] „ma związek z dotychczasowym kierunkiem kształcenia”, „ma związek z zamierzonym kierunkiem dalszego kształcenia”, „nie ma związku z wykształceniem dotychczasowym ani zamierzonym”. Uzyskane wyniki pokazują, że praca, jaką tuż po ukończeniu edukacji planuje podjąć młodzież, najczęściej nie ma związku z dotychczasowym czy zamierzonym kierunkiem kształcenia badanych. Taką opinię wyraziło 52,5% respondentów. Prawie dwukrotnie mniej maturzystów (27,7%) odpowiedziało, że zatrudnienie będzie miało związek z zamierzonym kierunkiem dalszego kształcenia. Najmniej liczną grupą były osoby, których przyszła praca będzie miała związek z dotychczasowym kierunkiem kształcenia.

Tak kształtujące się wyniki badań mogą oznaczać, podobnie jak w przypadku badań Dolińskiej, Jończyego i Śleszyńskiego [2020a], że młodzież poszukująca pracy

Ryc. 48. Związek zamierzonej pracy z dotychczasowym lub przyszłym kierunkiem kształcenia respondentów, którzy planują podjąć pracę bezpośrednio po ukończeniu szkoły średniej

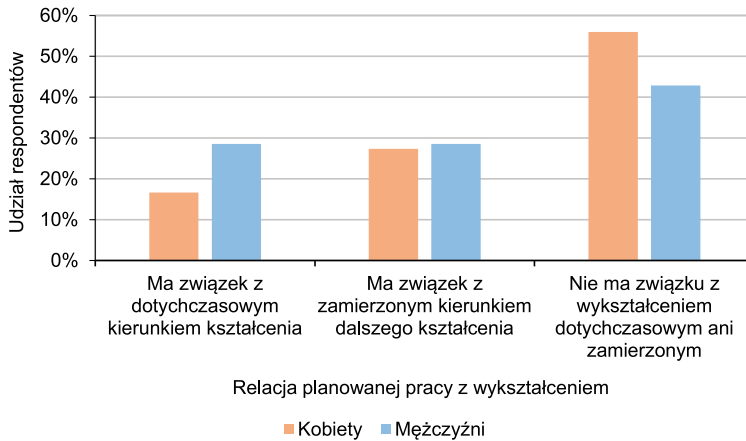
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

jest zmuszona podejmować zatrudnienie w branżach najbardziej dostępnych, a nie zgodnych z wykształceniem. Niemniej jednak pewna (choć relatywnie niewielka) grupa badanych szuka pracy, która zbieżna jest z ich wykształceniem.

Ten sam wątek dociekań zanalizowano ze względu na płeć respondentów (ryc. 49). Wyniki badań wskazały, że płeć w bardzo wysokim stopniu nie różnicuje ewentualności łączenia przez nich uzyskanego lub planowanego kierunku kształcenia z przyszłą pracą. Zarówno maksymalny odsetek kobiet (56,0%), jak i mężczyzn (42,9%) nie stwierdził korelacji swojej ścieżki zawodowej z wykształceniem dotychczasowym, jak i zamierzonym. Można zwrócić jeszcze uwagę na największe dysproporcje (w p.p.) na korzyść kobiet. Jednak gdy weźmiemy pod uwagę łącznie dwa warianty o pozytywnym połączeniu pracy z finalizowanym oraz planowanym etapem edukacji, to zauważymy większe zdecydowanie wśród mężczyzn (57,1%), którzy równolicznie (po 28,7%) dokonali takich deklaracji.

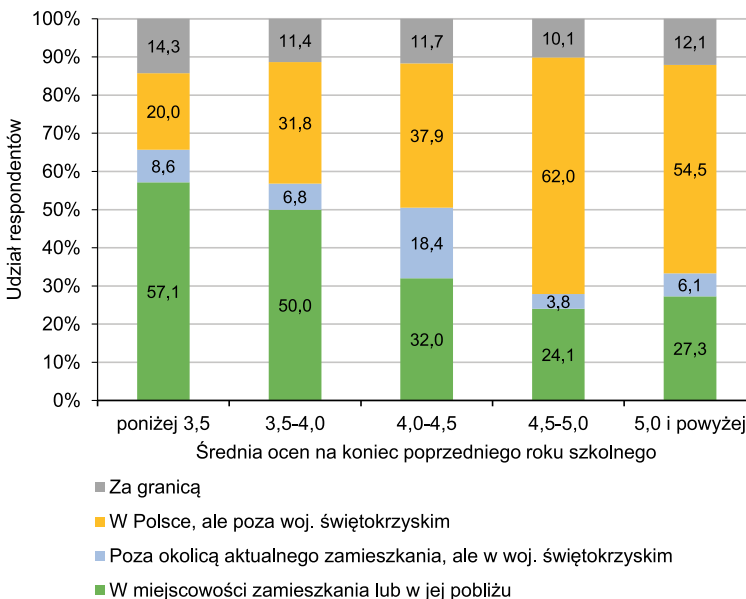
Warto teraz przedstawić średnie ocen uzyskanych na koniec poprzedniego roku szkolnego przez ankietowanych, którzy zamierzają bezpośrednio po ukończeniu szkoły średniej podjąć pracę (ryc. 50). Badani cechujący się najwyższymi średnimi ocen (co najmniej 4,5) najczęściej deklarowali chęć znalezienia zatrudnienia w kraju, ale poza woj. świętokrzyskim. Z kolei wśród maturzystów, którzy uzyskali najłabsze oceny (poniżej 3,5) największy udział dotyczył zamierzających pracować w miejscu zamieszkania (57,1%). Wśród tej grupy istotny na tle pozostałych jest jeszcze znaczny odsetek osób deklarujących pracę poza granicami Polski (14,3%). Dostrzegalna jest prawidłowość, że im wyższa średnia ocen, którą uzyskali respondenci, tym większy ich odsetek ma zamiar pracować w Polsce, ale poza granicami województwa. Natomiast im niższa średnia ocen, tym wyższy jest udział młodzieży chcącej pracować w miejscu zamieszkania.

Innym poruszonym zagadnieniem była kwestia oceny szans na znalezienie pracy w miejscu dotychczasowego zamieszkania po ukończeniu edukacji. Najwięcej osób

Ryc. 49. Związek zamierzonej pracy z dotychczasowym lub przyszłym kierunkiem kształcenia respondentów, którzy planują podjąć pracę bezpośrednio po ukończeniu szkoły średniej w podziale na płeć

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

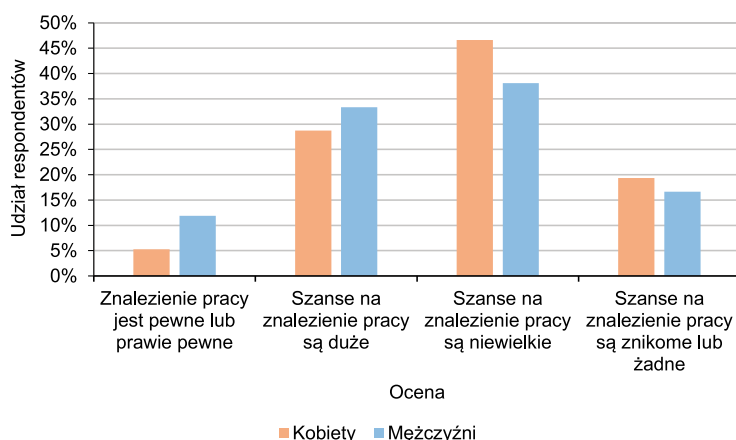

Ryc. 50. Deklarowane miejsca podjęcia pracy respondentów zamierzających bezpośrednio po ukończeniu szkoły średniej podjąć pracę lub kontynuować naukę, jednocześnie pracując, według średniej ocen na koniec poprzedniego roku szkolnego

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

uznało, że szanse na znalezienie pracy są niewielkie (44,3%). Gdy dodamy do tego odsetek osób, które te szanse oceniło jako znikome lub żadne (18,6%), to negatywna ocena możliwości znalezienia zatrudnienia w miejscu pochodzenia dotyczy dużo ponad połowy respondentów (63,0%). Tylko w opinii 30,0% młodzieży pomaturalnej szanse na znalezienie pracy są duże.

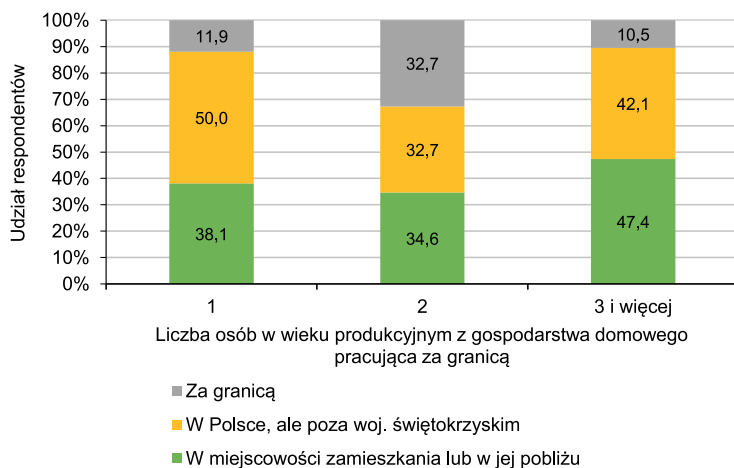
Należy podkreślić, że ponownie odnotowano rozbieżności w ocenie sytuacji rynku pracy pomiędzy kobietami a mężczyznami. Zdecydowanie lepiej lokalny rynek pracy został oceniony przez mężczyzn (ryc. 51). Szanse na znalezienie pracy w dotychczasowym miejscu zamieszkania jako pewną lub prawie pewną wskazało 11,9% mężczyzn i dwa razy mniejszy odsetek (5,3%) kobiet, a już jako duże sklasyfikowała je jedna trzecia maturzystów i dość podobny odsetek pań. Raczej pozytywne nastawienie do możliwości podaży rynku pracy w najbliższej okolicy jest tylko u 34,0% kobiet. Do tego to kobiety w przeważającej większości (46,6%) odczuwały te szanse jako niewielkie.

Ryc. 51. Ocena przez respondentów szans na znalezienie pracy w miejscu dotychczasowego zamieszkania (lub jego bezpośrednim pobliżu) po zakończeniu edukacji w podziale na płeć

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Interesujące jest również zestawienie dotyczące planowanych miejsc pracy respondentów zamierzających bezpośrednio po ukończeniu szkoły średniej pracować względem liczby osób w wieku produkcyjnym, które wspólnie zamieszkują gospodarstwo domowe i pracują lub pracowały za granicą (ryc. 52). Zwrócono w tym przypadku szczególną uwagę na kategorie miejsc pracy, które zostały określone jako trzy najważniejsze przez całą populację badanych maturzystów i jednocześnie dotyczyły miejsc poza woj. świętokrzyskim. Można zaobserwować, że istotnym czynnikiem, który wpływa na wybór miejsca pracy (poza uwarunkowaniami ekonomicznymi) są wzorce rodzinne. Świadczy o tym fakt dominującego udziału uczniów klas maturalnych, którzy określili, że z grona domowników 2 osoby miały dotychczas doświadczenie z pracą poza granicami kraju (32,7%).

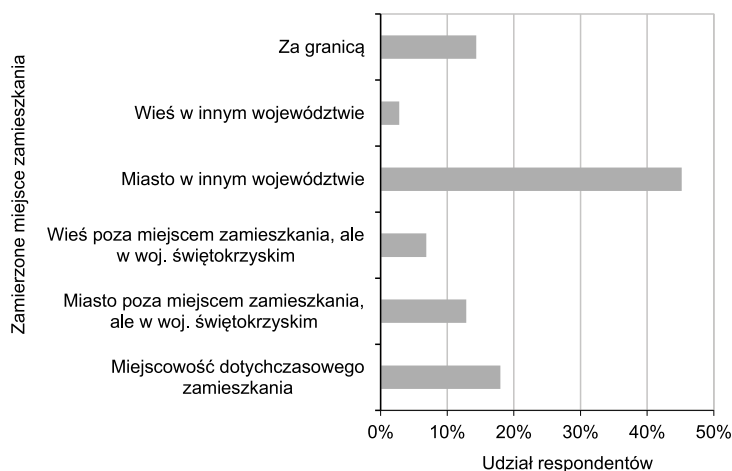
Ryc. 52. Deklarowane miejsca pracy respondentów zamierzających bezpośrednio po ukończeniu szkoły średniej pracować według liczby osób wspólnie zamieszkujących w wieku produkcyjnym, które pracują lub pracowały zagranicą

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

5.2. Decyzje mieszkaniowe młodzieży maturalnej – kryteria i uwarunkowania

Jednym z istotnych zagadnień były ustalenia dotyczące zamierzonego stałego miejsca zamieszkania respondentów, którzy ukończą już naukę i podejmą pracę. Wyczerpująca interpretacja i ukazanie istoty tej sfery wymaga zapoznania się z całym zestawem informacji oraz wniosków tego podrozdziału.

Pytanie związane z docelowym miejscem zamieszkania zostało skierowane do wszystkich 467 respondentów, którzy mieli możliwość wskazać jeden z uwzględnionych wariantów odpowiedzi: „miejscowość dotychczasowego zamieszkania”, „miasto poza miejscem zamieszkania, ale w woj. świętokrzyskim”, „wieś poza miejscem zamieszkania, ale w woj. świętokrzyskim”, „miasto w innym województwie”, „wieś w innym województwie”, „za granicą”. Zdecydowana większość, tj. aż 82,0% całej populacji badanej młodzieży zadeklarowała, że po ukończeniu edukacji i znalezieniu pracy osiedli się poza miejscowością dotychczasowego zamieszkania (ryc. 53). Najwięcej z nich chce mieszkać na stałe w mieście znajdującym się w innym województwie (45,2%). Następnie znalazły się osoby planujące mieszkać poza granicami kraju, przy czym stanowiły one trzykrotnie mniejszą grupę (14,4%). Jednak stanowią istotną reprezentację maturzystów, co podkreślają również inni badacze mobilności polskiej młodzieży [Jończy *et al.* 2013; Dolińska *et al.* 2020a]. Warto zauważyć, że dość zbliżony odsetek ankietowanych – 12,8% – uznał miasto położone w woj. świętokrzyskim za właściwe miejsce na zamieszkanie. W miejscu aktualnego zamieszkania chce pozostać ok. 18,0% młodzieży pomaturalnej.

Ryc. 53. Przewidywane miejsce stałego zamieszkania respondentów po ukończeniu edukacji i podjęciu pracy

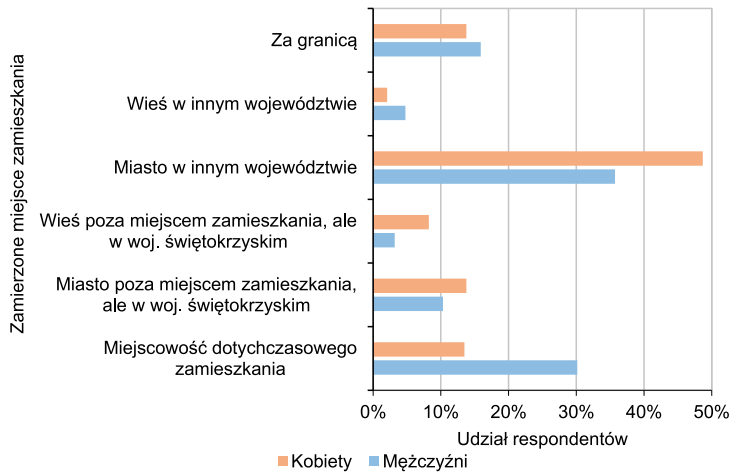
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Uwzględniając to, że rozpatrywane roczniki respondentów reprezentują grupę ludności urodzoną w czasie niżu demograficznego, należy określić, że rezultaty wskazują na perspektywę silnego wyludniania obszarów ich pochodzenia. Analogiczny wniosek – choć dla miast – postawili badacze depopulacji regionu dolnośląskiego [Dolińska *et al.* 2020a].

Nie da się ukryć, że perspektywy demograficzne dla obszarów wiejskich woj. świętokrzyskiego są jeszcze bardziej pesymistyczne gdy weźmie się pod uwagę zróżnicowanie zamierzonego odpływu w układzie płci (ryc. 54). O ile w przypadku mężczyzn w miejscowości dotychczasowego zamieszkania przewiduje pozostać ich trochę mniej niż jedna trzecia (30,2%), o tyle w przypadku kobiet, jest to już udział ponad dwukrotnie mniejszy, czyli jedyne 13,5%. Ponadto największa skala zamierzonych przemieszczeń kobiet dotyczy migracji wewnętrznych, międzyregionalnych – prawie połowa (48,7%) kobiet planuje zamieszkać w mieście w innym województwie. Podobnie deklarowali badani mężczyźni (35,7%). Jeśli chodzi o plany osiedlenia się na stałe za granicą Polski, to taki zamiar wyraził dość podobny odsetek przedstawicieli obu płci z przewagą mężczyzn (15,9%). Łącznie zdecydowana większość ankietowanych kobiet (64,5%) niż mężczyzn (56,4%) chce wyjechać do innego województwa lub kraju. Można więc wskazać, że wynikający z przewidywań ogromny odpływ cechuje feminizacja, co bezpośrednio wpłynie na możliwości odtworzenia populacji ludności na obszarach wiejskich woj. świętokrzyskiego.

Trzecie opisywane zestawienie dotyczy średnich ocen uzyskanych na koniec poprzedniego roku szkolnego przez maturzystów w kontekście zmiany miejsca zamieszkania (ryc. 55). Osoby posiadające najwyższe średnie ocen (co najmniej 4,5) wykazały największą skłonność do opuszczenia rodzinnych stron, a w szczególności do wyjazdu do miasta zlokalizowanego w innym województwie. Z kolei wśród młodzieży z terenów

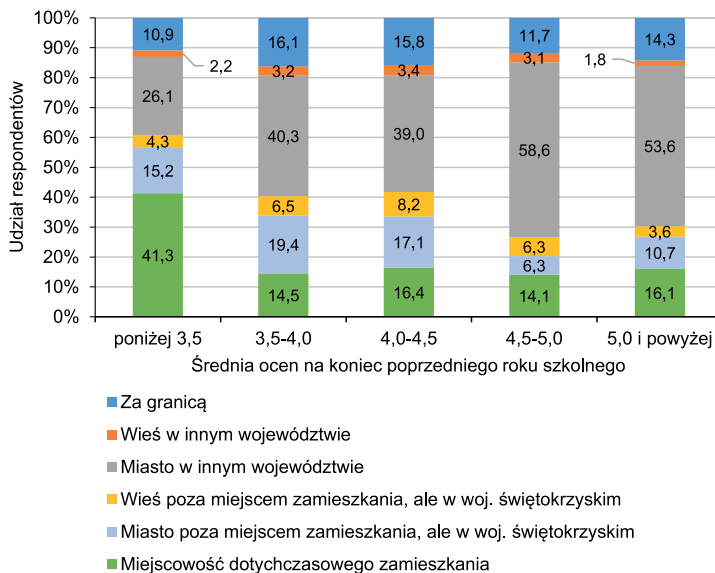

Ryc. 54. Przewidywane miejsce stałego zamieszkania respondentów po ukończeniu edukacji i podjęciu pracy według płci

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

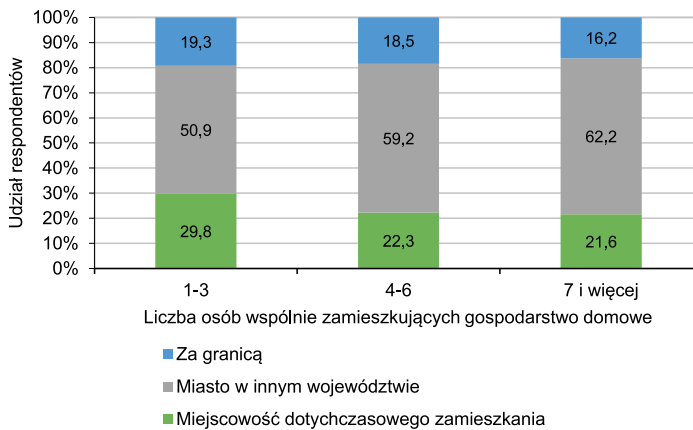
wiejskich, która uzyskała najslabsze wyniki w nauce (poniżej 3,5) największy udział wskazań (41,3%) dotyczył pozostania w miejscowości dotychczasowego zamieszkania. Można zauważyć prawidłowość, że im wyższa średnia ocen, tym większa skłonność respondentów do zmiany aktualnego miejsca zamieszkania.

Ryc. 55. Średnie ocen uzyskanych na koniec poprzedniego roku szkolnego przez respondentów deklarujących poszczególne miejsca stałego zamieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Podczas zgłębiania rozpatrywanego zjawiska warto było ustalić, czy liczba osób wspólnie zamieszkujących gospodarstwo domowe odgrywa rolę w pomaturalnych decyzjach migracyjnych. Skupiono się w tym przypadku na kategoriach miejsc zamieszkania, które zostały określone jako trzy najważniejsze przez całą populację badanych maturzystów (ryc. 56). Zauważalna jest większa skłonność ankietowanych do zamieszkania na stałe w miastach innych województw w miarę wzrostu liczebności członków gospodarstwa domowego. Odwrotnie są wybory w aspekcie pozostania w zamieszkiwanej miejscowości, gdyż największy odsetek takich osób (29,8%) dotyczył mało licznych gospodarstw domowych, do 3 mieszkańców. Można wysnuć wniosek, że abiturienti, pochodzący z liczniejszych rodzin, mieszkający na obszarach wiejskich, częściej wyrażają chęć uczestnictwa w migracjach wewnętrznych, pomiędzy regionami.

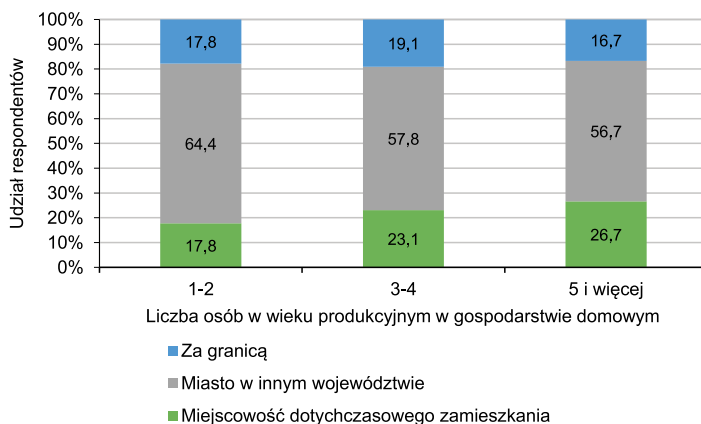
Ryc. 56. Przewidywane miejsce stałego zamieszkania respondentów a liczba osób wspólnie zamieszkujących gospodarstwo domowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Zbadano również, w jaki sposób liczba osób w wieku produkcyjnym wspólnie zamieszkująca gospodarstwo domowe odgrywa rolę w decyzjach migracyjnych analizowanej zbiorowości (ryc. 57). Tu również uwydatniono trzy główne kategorie miejsc zamieszkania. W każdej kategorii liczebności osób w wieku produkcyjnym w danym domostwie najwięcej badanych wybrało możliwość zamieszkania w mieście poza woj. świętokrzyskim. Wymienić trzeba grupę, w której wśród lokatorów były maksymalnie 2 osoby w wieku produkcyjnym (64,4%). Interesująca jest prawidłowość wzrostu udziału wskazań na rzecz pozostania na stałe w miejscu dotychczasowego zamieszkania, w miarę wzrostu liczebności osób w wieku produkcyjnym w gospodarstwie domowym na terenach wiejskich województwa.

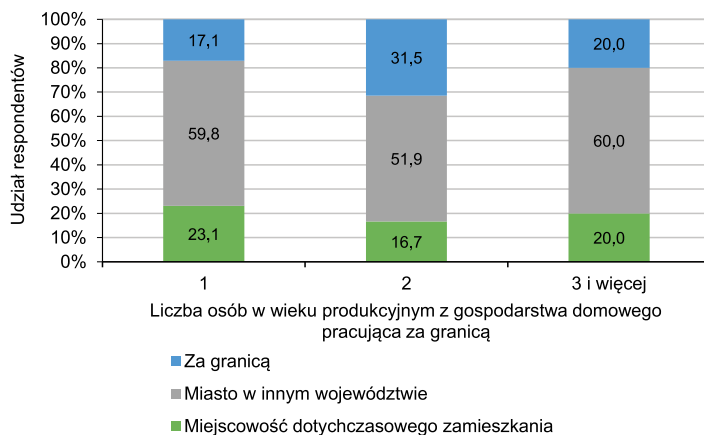
Kolejny ważny punkt analizy stanowi ocena relacji dotyczących planowanych miejsc stałego zamieszkania w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym wspólnie zamieszkujących z ankietowanymi gospodarstwo domowe, które pracują lub pracowały zagranicą (ryc. 58). Analogicznie do dwóch poprzednich cech uwzględniono

trzy najczęściej wskazywane kategorie miejsc osiedlenia się. Maturzyści z gospodarstw domowych na terenach wiejskich, gdzie 2 mieszkańców w wieku produkcyjnym dotąd pracowało za granicą, częściej niż w pozostałych podzbiorach wykazywały chęć zamieszkania poza Polską (31,5%), natomiast rzadziej (względem określonych grup) byli zainteresowani zamieszkaniem w mieście poza woj. świętokrzyskim (51,9%). Podkreślenia wymaga także fakt dużej zbieżności odpowiedzi pomiędzy dwoma skrajnymi kategoriami liczebności mieszkańców w wieku produkcyjnym, którzy pracują lub pracowali zagranicą.

Ryc. 57. Przewidywane miejsce stałego zamieszkania a liczba osób w wieku produkcyjnym wspólnie zamieszkujących z respondentami gospodarstwo domowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Ryc. 58. Przewidywane miejsce stałego zamieszkania a liczba osób w wieku produkcyjnym wspólnie zamieszkujących z respondentami gospodarstwo domowe, które pracują lub pracowały zagranicą

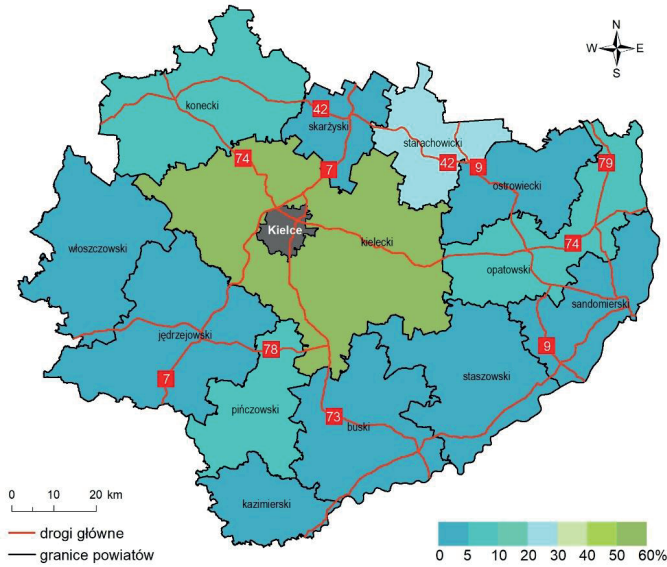
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Biorąc pod uwagę konkretne lokalizacje docelowego stałego osiedlenia się absolwentów szkół średnich, należy na początku stwierdzić, że osoby deklarujące taką chęć wobec miasta położonego w woj. świętokrzyskim jednoznacznie wskazały Kielce (80,0%). Z drugiej strony respondenci, którzy zdecydowali się na miasto znajdujące się w innym województwie, najczęściej wymieniali Kraków (44,5%) oraz Warszawę (19,9%). Trzecie miejsce w tym zestawieniu zajął Wrocław, a czwarte – Gdańsk, przy czym ośrodki te wybrało kilkakrotnie mniej badanych (odpowiednio 7,1% i 4,7%). Pozycja Krakowa i Warszawy jest zdecydowanie wyższa ze względu na rangę i siłę przyciągania tych ośrodków, ale też nie bez znaczenia jest fakt lokalizacji tych aglomeracji w sąsiedztwie woj. świętokrzyskiego. Uczniowie klas maturalnych planujący wyjazd na stałe za granicę wskazywali kolejno cztery kraje – Niemcy (16,4% osób deklarujących opuszczenie Polski), Norwegię (13,4%), Stany Zjednoczone (11,9%) i Wielką Brytanię (10,5%). Nie jest tajemnicą, że bogate i szybko rozwijające się państwa od zawsze budziły fascynacje wśród młodzieży. Przyciąga ich wyższy standard życia, lepszy dostęp do zdobyczy cywilizacji, co wpływa na decyzje o migracji. Taką postawę najczęściej reprezentują ludzie młodzi, którzy zamieszkują regiony słabiej rozwinięte, gdzie lokalna podaż edukacji oraz pracy nie zaspokaja ich ambicji [Siedlanowski 2021].

Interesującym odzwierciedleniem prawdopodobnych perspektyw pomaturalnej mobilności młodzieży są ilustracje przestrzenne zamiarów odnośnie do wyboru różnych wariantów miejsca zamieszkania. W tym przypadku również wzięto pod uwagę najważniejsze dla całej populacji badawczej rodzaje miejsc, wyszczególniając dodatkowo miasto Kielce. Zobrazowania te ukazują udziały osób zagregowane do poziomu powiatów woj. świętokrzyskiego. Zgeneralizowanie do tego poziomu przestrzennego spowodowane było tym, że podział na gminy nie dałby tak wyraźnych wyników. Rozpatrywana populacja uczniów klas maturalnych wskazała jako miejsce zamieszkania 256 wsi, które usytuowane są w 78 gminach regionu. Przeciętny udział respondentów mieszkających w granicach każdego z istniejących w województwie powiatów ziemskich wyniósł ok. 7,0%.

Pierwsze z zestawień (ryc. 59) obrazuje, z podziałem na powiaty, udział osób planujących pozostać w miejscowości pochodzenia. Jak widać, najwyższy (53,7%) udział maturzystów o takich preferencjach cechuje jedynie – m.in. największy obszaro-wo i obejmujący centralną część regionu – powiat kielecki. Przeszło cztery razy mniejszy odsetek dotyczy osób z powiatu starachowickiego. Najniższe udziały cechują obszary wiejskie położone w pozostałych powiatach, z których połowa tworzy zwarty obszar w południowo-wschodniej części województwa.

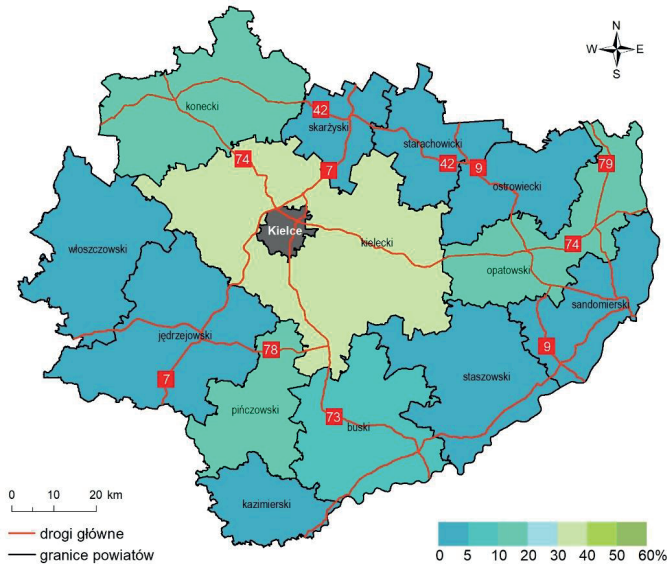
Rycina 60 jest uzupełnieniem poprzedniej, gdyż przedstawia udziały ankietowanych zamierzających docelowo mieszkać w stolicy regionu świętokrzyskiego. Najwyższy odsetek w tym względzie ponownie obejmuje osoby pochodzące z obszarów wiejskich powiatu kieleckiego (ponad jedna trzecia). Poza tym najsilniej zadeklarowała zmianę miejsca zamieszkania na Kielce młodzież kolejno z trzech powiatów – opatowskiego, koneckiego i pińczowskiego. Można sądzić, że tak wyraźnie określona przez młodych ludzi z powiatu kieleckiego chęć przeniesienia się do Kielc, jest pochodną siły oddziaływania tego ośrodka, ze względu na pełnione funkcje administracyjne i społeczno-gospodarcze.

Ryc. 59. Udziały osób deklarujących zamiar stałego zamieszkania w miejscowości pochodzenia według powiatów woj. świętokrzyskiego

Skala barwna na mapach dotyczących powiatów jest taka sama ze względu na możliwości porównania wyników.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

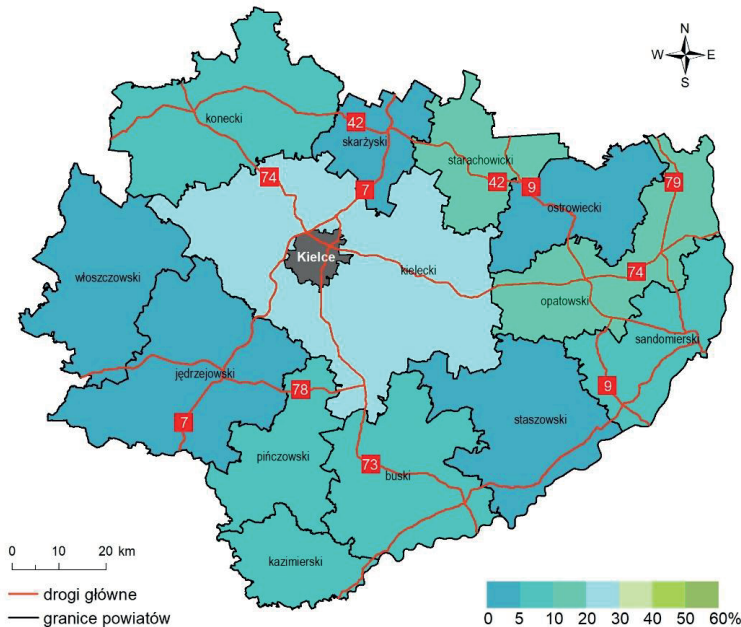
Ryc. 60. Udziały osób deklarujących zamiar stałego zamieszkania w Kielcach według powiatów woj. świętokrzyskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Kolejna ilustracja ukazuje zamiar migracji badanych do miast zlokalizowanych poza woj. świętokrzyskim (ryc. 61). Analogicznie jak w poprzednich przypadkach, w największym stopniu (ale najslabiej w porównaniu z pozostałymi wariantami miejsca zamieszkania) takiego wyboru dokonała młodzież mieszkająca na terenach wiejskich powiatu kieleckiego (25,8%), zaś w dwa razy mniejszym zakresie – respondenci z powiatów starachowickiego i opatowskiego. Dość duże odsetki cechują jeszcze powiaty kazimierski oraz konecki. Sąsiadują one odpowiednio z woj. małopolskim i mazowieckim, gdzie – jak już wspomniano – są położone aglomeracje o bardzo dużej sile przyciągania. Zróżnicowanie przestrzenne preferencji badanych licealistów w tym zestawieniu jest najbardziej widoczne i niejako dodatkowo potwierdza nasilone zjawisko pomaturalnej migracji międzyregionalnej ze wsi do miast.

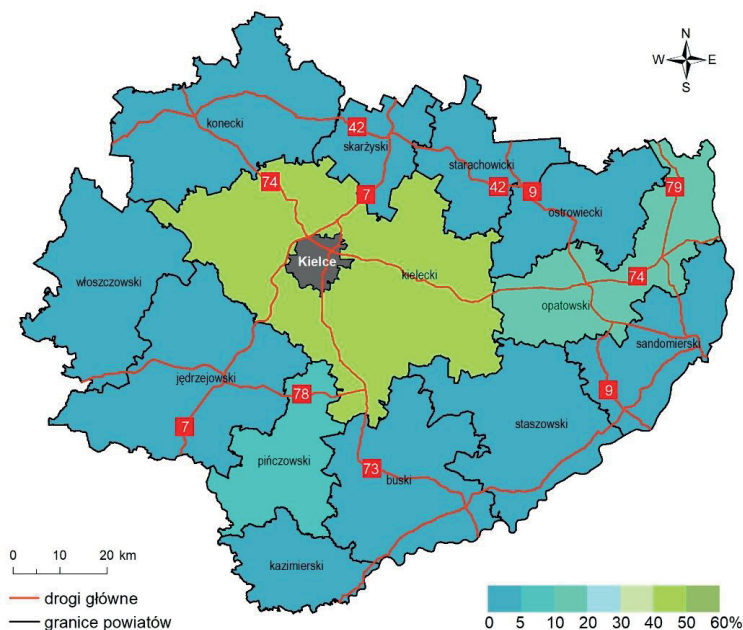
Jeśli chodzi o odsetki ankietowanych, którzy określili, że będą uczestniczyć w migracji zewnętrznej, to omawiane zjawisko dotyczyć ma głównie (choć z zupełnie różnym nasileniem) osób z powiatów kieleckiego, opatowskiego i pińczowskiego (ryc. 62). Reszta powiatów, z minimalnymi udziałami nieprzekraczającymi 5,0%, stanowi największą w porównywanych zestawieniach grupę obszarów.

Analizując zobrazowania dotyczące wskazywanych przez maturzystów miejsc stałego zamieszkania w powiązaniu z ich zamiarami na najbliższą przyszłość, można odnotować dużą spójność odpowiedzi, z wyjątkiem grupy respondentów, którzy mają

Ryc. 61. Udziały osób deklarujących zamiar stałego zamieszkania w miastach poza woj. świętokrzyskim według powiatów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

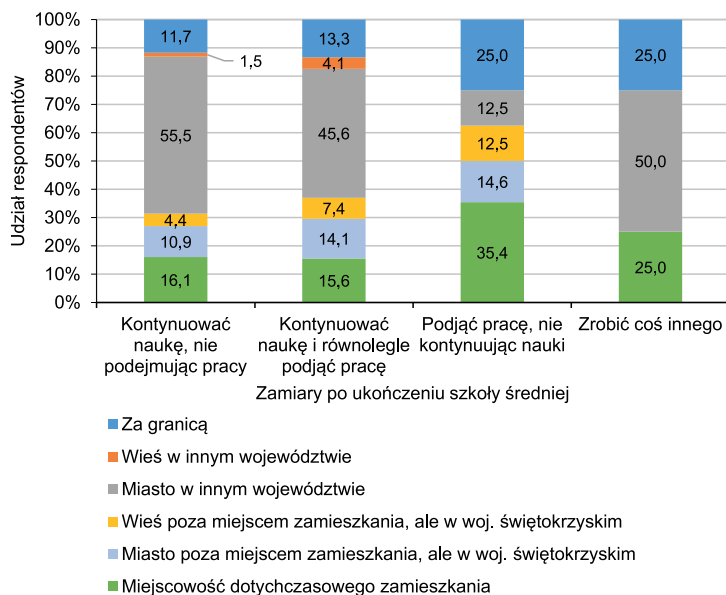
Ryc. 62. Udziały osób deklarujących zamiar stałego zamieszkania poza granicami Polski według powiatów woj. świętokrzyskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

zamiar podjąć pracę bez kontynuacji nauki (ryc. 63). Pozostała młodzież planuje przede wszystkim zamieszkać w mieście. W grupie kontynuujących naukę bez podejmowania pracy aż 55,5% wskazań dotyczyło wyrażenia chęci zamieszkania w mieście położonym poza woj. świętokrzyskim. Jednak należy podkreślić, że wśród nich dosyć liczny zbiór stanowiły osoby, które planują pozostać w dotychczasowym miejscu zamieszkania (16,1%). Podobny rozkład wyników zarejestrowano wśród badanych, którzy planują kontynuować naukę i jednocześnie podjąć pracę. Tu również dominowały wybory związane z miastem w innym regionie (45,6%), na drugim miejscu była miejscowość pochodzenia (15,6%). W obu przypadkach po kilkanaście procent ankietowanych zadeklarowało chęć zamieszkania poza granicami kraju. Jednak zdecydowanie częściej deklaracja, że przyszłość będzie związana z zamieszaniem poza Polską dotyczy dwóch grup: pierwszej – planującej podjąć pracę bez kontynuacji nauki i drugiej, która nie ma sprecyzowanych planów na przyszłość. Warto wspomnieć, że wśród świętokrzyskiej młodzieży, która po maturze planuje podjąć wyłącznie pracę, ponad jedna trzecia nie zamierza opuścić swoich rodzinnych stron. Z kolei połowa abiturientów, którzy nie mają skonkretyzowanych planów, deklaruje zamieszkanie w mieście poza woj. świętokrzyskim.

Do interesujących spostrzeżeń prowadzi również kolejna rycina, prezentująca odpowiedź respondentów na pytanie dotyczące zamierzonego miejsca zamieszkania osób, które tuż po maturze rozpoczną pracę (zarówno tych, które będą wyłącznie

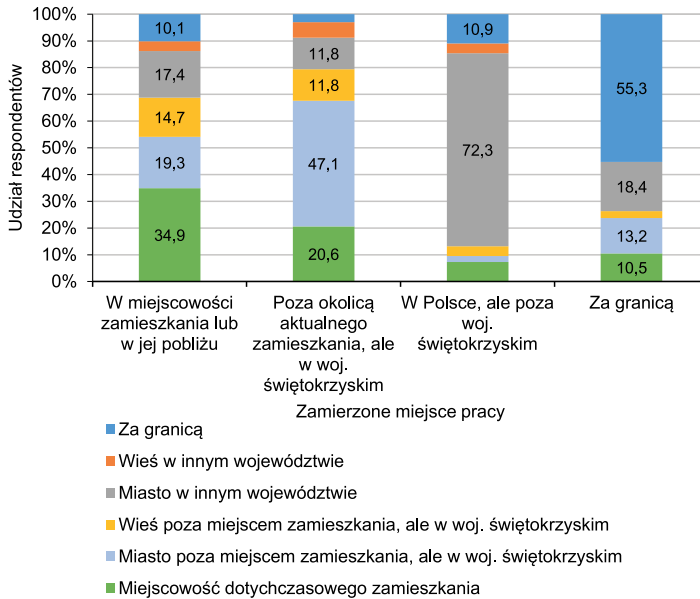
Ryc. 63. Planowane miejsca zamieszkania ankietowanych po ukończeniu edukacji w podziale na grupy deklarujących różne zamiary na przyszłość po ukończeniu szkoły średniej

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

pracować, jak i tych, które zamierzają pracować i jednocześnie się kształcić) w perspektywie planowanego miejsca zatrudnienia (ryc. 64). Najsilniej miejsce planowanej pracy determinuje wybór miejsca przyszłego zamieszkania w przypadku badanych, którzy zadeklarowali zamiar podjęcia pracy w Polsce, ale poza granicami woj. świętokrzyskiego. Wśród nich aż 72,3% zamierza mieszkać w mieście. Porównywalnie maturzyści, którzy planują pracować poza granicami kraju, tam też zamierzają zamieszkać (55,3%). W przypadku licealistów deklarujących, że podejmą pracę poza aktualnym miejscem zamieszkania, ale w regionie świętokrzyskim, dominuje wybór miejsca zamieszkania w mieście położonym na terenie woj. świętokrzyskiego (47,1%). W tej grupie często także wskazywano aktualnie zamieszkiwaną wieś (20,6%). Warto jeszcze zwrócić uwagę na respondentów deklarujących, że bezpośrednio po maturze podejmą pracę w miejscowości zamieszkania lub w jej pobliżu, gdzie na stałe zamierza pozostać ponad jedna trzecia z nich (34,9%). Jest to więc grupa młodzieży, która swoje dalsze plany zawodowe i mieszkaniowe łączy z miejscem pochodzenia. Silne przywiązanie do regionu jest również obserwowane w przypadku maturzystów zamieszkujących miasta lub wsie położone w woj. świętokrzyskim (odpowiednio 19,3% i 14,7%).

Powyższe zestawienia wyników wskazują na silną korelację pomiędzy przyszłym miejscem pracy a przewidywanym miejscem zamieszkania. Młodzi ludzie po maturze zamierzają najczęściej osiedlić się w miejscu pracy lub w jej pobliżu. Jednak są także zauważalne rozbieżności w deklaracjach, co może wskazywać, że przyszłe decyzje związane z miejscem zatrudnienia i zamieszkania ulegną zmianie. Może to oddziaływać na zwiększenie się natężenia mobilności przestrzennej tej grupy społeczeństwa.

Ryc. 64. Deklarowane miejsce zamieszkania ankietowanych w podziale na różne umiejscowienie planowanej pracy

Pominięto na wykresie etykiety wartości poniżej 10,0%.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

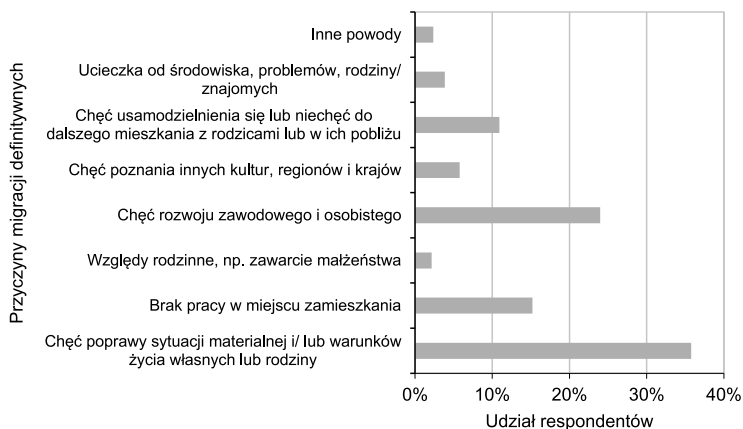
5.3. Typologia przyczyn składających się na decyzje migracyjne

Jednym z istotnych elementów opisujących migracje, zarówno w kontekście empirycznym, jak i teoretycznym, jest określenie powodów migracji. W literaturze przedmiotu znajduje się wiele koncepcji opisujących przyczyny przesiedlania się. Są to koncepcje ekonomiczne, geograficzne i społeczne. Teorie geograficzne (grawitacji, hipoteza przejścia mobilności przestrzennej) są dość zdezaktualizowane. Zakładają one, że większość migrantów pokonuje tylko niewielkie odległości, każdy przepływ generuje podobny przepływ powrotny, a kobiety wykazują większą skłonność do migracji na krótsze odległości niż mężczyźni. Jednak ramy teoretyczne na temat wyborów edukacyjno-zawodowych młodzieży znajdują współcześnie realne odzwierciedlenie przede wszystkim w teoriach ekonomicznych i socjologicznych. Na gruncie ekonomii uzasadnieniem migracji są czynniki związane z rynkiem pracy oraz tzw. przeszkody pośrednie (*push-pull*). Z kolei na płaszczyźnie socjologicznej, często są to koncepcje zakładające istnienie sieci migracyjnego wsparcia. W przypadku takiej sieci znamienne wpływ na podjęcie decyzji o migracji mają powiązania interpersonalne, osobiste, rodzinne, przyjacielskie. Migracje w tym ujęciu to sieć zdarzeń, sprzężeń zwrotnych, sieć wymiany informacji [Koziełska 2020].

Mając powyższe na uwadze, zadano świętokrzyskim maturzystom zamieszkującym obszary wiejskie pytanie dotyczące głównych przyczyn opuszczania na stałe rodzinnych stron. Do wyboru mieli następujące warianty: „chęć poprawy sytuacji materialnej i/lub warunków życia własnych lub rodziny”, „brak pracy w miejscu zamieszkania”, „względy rodzinne, np. zawarcie małżeństwa”, „chęć rozwoju zawodowego i osobistego”, „chęć poznania innych kultur, regionów i krajów”, „chęć usamodzielnienia się lub niechęć do dalszego mieszkania z rodzicami lub w ich pobliżu”, „ucieczka od środowiska, problemów, rodziny/znajomych”, „inne powody”.

Najistotniejszym czynnikiem skłaniającym młodzież do migracji jest chęć poprawy sytuacji materialnej i/lub warunków życia własnych lub rodziny – ten wariant wskazało 35,8% ankietowanych (ryc. 65). Kolejnym uwarunkowaniem, będącym przyczyną ich migracji jest, wskazana przez 24,0% badanych, chęć rozwoju zawodowego i osobistego. Trzeci istotny powód stanowi brak pracy w miejscu zamieszkania (15,2%). Główne pobudki migracji abiturientów miały przede wszystkim charakter ekonomiczno-edukacyjny i pojawiły się w trzech czwartych odpowiedzi. W gronie pozaekonomicznych czynników opuszczania na stałe rodzinnych stron największy odsetek dotyczył chęci usamodzielnienia się lub niechęci do dalszego mieszkania z rodzicami lub w ich pobliżu (10,9%), jak również zamiaru poznania innych kultur, regionów i krajów (5,8%). Znacznie rzadziej wskazywano na względy rodzinne czy ucieczkę od środowiska, problemów, rodziny lub znajomych.

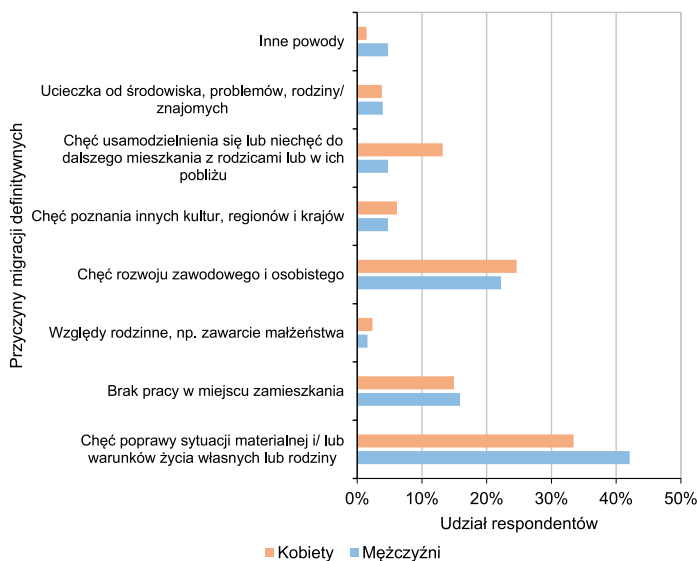
Główne powody definitywnego opuszczania przez młodzież rodzinnych stron przeanalizowano także z uwzględnieniem płci respondentów (ryc. 66). Zarówno wśród kobiet jak i mężczyzn dominowały odpowiedzi dotyczące możliwości poprawy sytuacji materialnej i/lub warunków życia własnych lub rodziny (odpowiednio 33,4%, 42,1%), jak również chęci rozwoju zawodowego i osobistego (odpowiednio 24,6%, 22,2%). Interesujący jest fakt silniejszego dążenia do usamodzielnienia się wśród kobiet,

Ryc. 65. Główne przyczyny definitywnego opuszczania przez młodych ludzi rodzinnych stron w opinii maturzystów z obszarów wiejskich woj. świętokrzyskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

ponieważ wariant ten wybierały one przeszło dwa razy częściej (13,2%) niż mężczyźni (4,8%). Kobiety w swoich deklaracjach kierowały się bardziej czynnikami pozaekonomicznymi, zaś mężczyźni – perspektywą ekonomiczną.

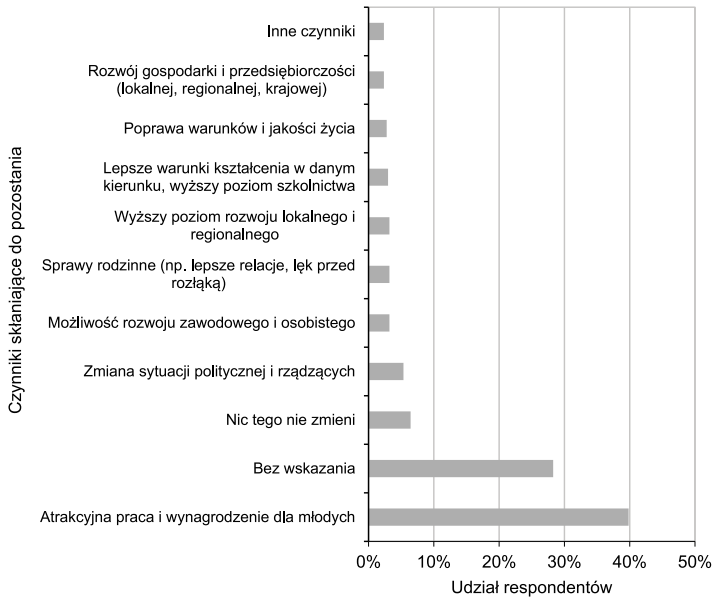
Ryc. 66. Główne przyczyny definitywnego opuszczania przez młodych ludzi rodzinnych stron w opinii badanych maturzystów według płci

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Potwierdzeniem wpływu czynnika ekonomicznego jako głównego elementu przyciągającego potencjalnych młodych migrantów są odpowiedzi udzielone samodzielnie przez uczniów na pytanie: „co mogłoby sprawić, że młodzież nie będzie opuszczała dotychczasowych miejsc zamieszkania?” (ryc. 67). Maturzyści najczęściej odpowiadali, że mogłaby się przyczynić do tego atrakcyjna praca i wyższe wynagrodzenie dla młodych (39,8%). Zdecydowanie rzadziej stwierdzali, że nic ich decyzji nie zmieni (6,4%) lub nastąpi to w przypadku zmiany sytuacji politycznej i rządzących (5,4%).

Na podobnym poziomie kształtowały się również ich subiektywne odpowiedzi na pytanie „co mogłoby sprawić, żeby Twoi znajomi/krewni obecnie przebywający lub pracujący za granicą wrócili z powrotem do Polski?”. W tej kwestii świętokrzyska młodzież równie często (39,4%) wypowiadała się, że atrakcyjna praca i wyższe wynagrodzenie może spowodować powrót emigrantów. Wskazywali na konieczność zmiany obecnej sytuacji społeczno-politycznej (8,4%) oraz określali, że żadne wydarzenie nie wpłynie na decyzję o powrocie znajomych lub bliskich do kraju (6,0%).

W celu wykazania głównych typów spójnych ze sobą przyczyn składających się na decyzje migracyjne maturzystów z obszarów wiejskich woj. świętokrzyskiego, do badań zastosowano analizę skupień według minimalnej wariancji Warda z odległością euklidesową. Metoda ta realizuje podejście hierarchiczne i aglomeracyjne [Ward 1963]. Należy ona do zbioru procedur Lance’a, Williamsa i Warda [Kiniorska, Brambert 2016]. Zbio-

Ryc. 67. Dominujące według badanych czynniki, które mogłyby sprawić, aby młodzież pomaturalna nie opuszczała definitywnie dotychczasowych miejsc zamieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

rowość statystyczna liczyła 467 respondentów. Do obliczeń zestawiono 16 cech jakościowych opisujących charakter przyczyn migracji, które zostały wyodrębnione z badań ankietowych (macierz informacji o wymiarach 467×16 zawierała zakodowany zarówno wariant opinii na „tak”, jak i na „nie”). Przyczyny sprecyzowano w postaci sformułowań:

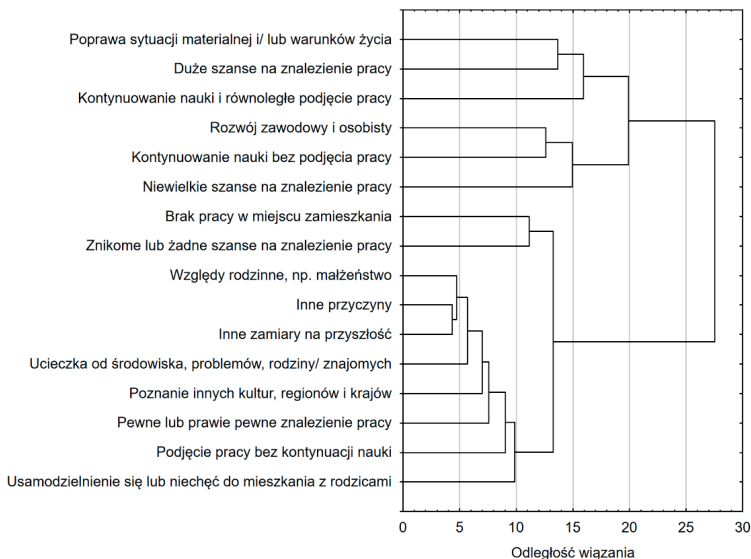
1. Poprawa sytuacji materialnej i/lub warunków życia.
2. Brak pracy w miejscu zamieszkania.
3. Względy rodzinne, np. małżeństwo.
4. Rozwój zawodowy i osobisty.
5. Poznanie innych kultur, regionów i krajów.
6. Usamodzielnienie się lub niechęć do mieszkania z rodzicami.
7. Ucieczka od środowiska, problemów, rodziny/znajomych.
8. Kontynuowanie nauki bez podjęcia pracy.
9. Kontynuowanie nauki i równoległe podjęcie pracy.
10. Podjęcie pracy bez kontynuacji nauki.
11. Inne zamiary na przyszłość.
12. Pewne lub prawie pewne znalezienie pracy.
13. Duże szanse na znalezienie pracy.
14. Niewielkie szanse na znalezienie pracy.
15. Znikome lub żadne szanse na znalezienie pracy.
16. Inne przyczyny.

Typologia przyczyn rzutujących na decyzje o migracji, zgodnie z utylitarnym celem metody Warda, stanowi uporządkowanie obiektów w grupy w taki sposób, aby stopień

powiązania obiektów z obiektami należącymi do tej samej grupy był jak największy, a z obiektami z grup pozostałych – jak najmniejszy [Pytel 2017]. Im bardziej elementy są do siebie podobne, tym wcześniej ulegają połączeniu tworząc hierarchię podobieństwa, gdzie skupienia niższego rzędu (o najmniejszej zmienności) wchodzi w skład agregacji wyższego rzędu (o większej zmienności). Minimalizowane zostają sumy kwadratów odchyłeń dwóch dowolnych skupień, które mogą zostać uformowane na każdym etapie. Wykorzystana analiza wariancji pozwala na wyznaczenie środków ciężkości dla skupień, wykazanie odległości euklidesowych od nich dla danych obiektów oraz ich zsumowanie. Zależnie od akceptowanej odległości taksonomicznej między obiektami, można wyróżniać skupienia większe lub mniejsze. Podział powinien być dostosowany do liczebności próby, a podzbiory merytorycznie wyodrębnione i w określonym stopniu spójne wewnętrznie [Kiniorska 2020]. W pakiecie *Statistica 13* analiza skupień metodą aglomeracyjną znajduje się w module wielowymiarowych technik eksploracyjnych.

Graficznym odzwierciedleniem wyniku procedury aglomeracji jest dendrogram. W agregowaniu mierzy się do momentu osiągnięcia przecięcia gałęzi wykresu drzewa na założonej granicznej odległości i uzyskania odpowiednich skupień, tj. zadanej liczby zestawów obiektów połączonych według cząstkowej odległości wiązań w formie odrębnych (niższego rzędu) gałęzi drzewa. Skład w ramach każdego podzbioru można porządkować i wymieniać alfabetycznie.

Ostatecznie w badaniu uwzględniono podział o odległości wiązań na wysokości 15, dzięki czemu otrzymano cztery skupienia (ryc. 68), określające poszczególne typy przyczyn migracji. Zinterpretowano je w kolejności wynikającej z najkrótszych odległości euklidesowych między obiektami, tj. według największego podobieństwa.

Ryc. 68. Aglomeracja przyczyn składających się na decyzje migracyjne wśród badanych maturzystów według metody Warda

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Skupienie I (typ rodzinno-ekonomiczny) zawiera 10 przyczyn składających się na decyzje migracyjne (tab. 24). To największe według liczebności skupienie. Większość motywów migracji ogniskowała się wokół tematyki związanej ze sprawami rodzinno-środowiskowymi. Mniejsza grupa cech dotyczyła przyczyn ekonomicznych. Do najbardziej spójnych i logicznych wskazań należą względy rodzinne wraz z ucieczką od środowiska, problemów, rodziny lub znajomych. Były one powiązane bezpośrednio z chęcią poznania innych regionów i krajów. Kolejna istotna para przyczyn, która została dołączona do omawianego typu, wynika z negatywnej oceny miejscowego rynku pracy (brak zatrudnienia oraz znikome lub żadne szanse na jego znalezienie).

Tabela 24. Skupienia przyczyn składających się na decyzje migracyjne wśród badanych maturzystów – podział na typy

Typ skupienia	Przyczyny decyzji migracyjnych
I. Rodzinno-ekonomiczne	Inne przyczyny
	Inne zamiary na przyszłość
	Względy rodzinne, np. małżeństwo
	Ucieczka od środowiska, problemów, rodziny/znajomych
	Poznanie innych kultur, regionów i krajów
	Pewne lub prawie pewne znalezienie pracy
	Podjęcie pracy bez kontynuacji nauki
	Usamodzielnienie się lub niechęć do mieszkania z rodzicami
	Brak pracy w miejscu zamieszkania
	Znikome lub żadne szanse na znalezienie pracy
II. Ekonomiczne	Poprawa sytuacji materialnej i/lub warunków życia własnych lub rodziny
	Duże szanse na znalezienie pracy
III. Edukacyjno-rozwojowe	Rozwój zawodowy i osobisty
	Kontynuowanie nauki bez podjęcia pracy
	Niewielkie szanse na znalezienie pracy
IV. Edukacyjno-zawodowe	Kontynuowanie nauki i równoległe podjęcie pracy

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Agregacja II (typ ekonomiczny) opierała się na dwóch przyczynach migracji, które dotyczyły dostrzeżenia dużych szans na znalezienie pracy oraz możliwości poprawy sytuacji materialnej i/lub warunków życia własnych lub rodziny. Należy dodać, że badani uczniowie klas maturalnych, dosyć pozytywnie odnieśli się do lokalnego rynku pracy, ale też swoje przyszłe decyzje migracyjne uzależniali bardziej od kwestii poprawy warunków życia, związanych z czynnikiem ekonomicznym.

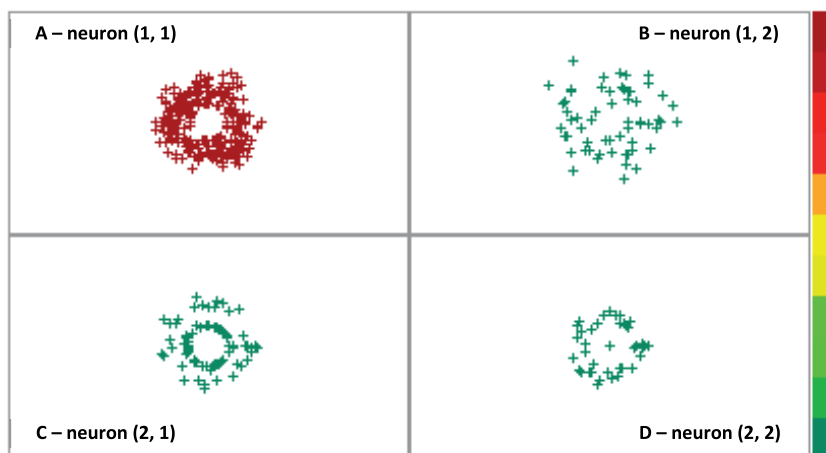
Skupienie III (typ edukacyjno-rozwojowy) ustanowione zostało przez trzy cechy. Najbardziej spójne wskazania dotyczyły planów kontynuacji nauki bez podjęcia pracy, połączonych z chęcią rozwoju zawodowego i osobistego. W tej aglomeracji zaobserwować można również, że licealiści swoje dalsze zamiary edukacyjne wiążą z innym miejscem zamieszkania niż dotychczasowe, ponieważ widzą niewielkie szanse na realizację swoich planów zawodowych na lokalnym rynku pracy.

Na skupienie IV (typ edukacyjno-zawodowy) złożyła się tylko jedna przyczyna związana z kontynuacją nauki oraz jednoczesnym podjęciem pracy przez pomaturalną młodzież pochodzącą z obszarów wiejskich woj. świętokrzyskiego.

Drugim z wykorzystanych sposobów przeprowadzenia typologii przyczyn rzutuujących na decyzje młodzieży o migracji, jest metoda samoorganizujących się sieci neuronowych Kohonena. W tym przypadku rozpoznawanie skupień polegało na klasyfikacji badanych maturzystów pod kątem deklarowanych przez nich pobudek migracji. W pakiecie *Statistica 13* algorytm Kohonena dostępny jest w module Automatyczne Sieci Neuronowe (SANN) – Analiza skupień. Grupowaniu poddano wszystkich 467 ankietowanych. Wybór danych dotyczył 16 jakościowych zmiennych wejściowych, identycznych z zestawem cech ujętych do typologii metodą Warda. Powstała macierz informacji o wymiarach 467×16 . W warstwie wejściowej sieci neuronów określono 100% liczności próby uczącej, bez wydzielenia podzbiorów testowego i walidacyjnego.

Do osiągnięcia w miarę optymalnego i możliwego do interpretacji wyniku trenowania sieci (specjalizującej się w rozpoznawaniu i grupowaniu podobnych przypadków o określonych cechach) przyjęto mapę Kohonena o wymiarach 2×2 neurony, czyli składającą się z czterech neuronów. Moduł *Statistica SANN – Analiza skupień* określił wytrenowany typ sieci na *SOFM 32-4*, w której po nazwie rodzaju umieszczona jest liczba wejść sieci, następnie liczba neuronów warstwy wyjściowej. Podwojona względem pierwotnych zmiennych liczba wejść sieci wynika z zakodowanych w macierzy danych wariantów poszczególnych opinii na „tak” oraz na „nie”. W przeprowadzonej typologii metodą Kohonena należało również przyjąć parametry trenowania, tj.: liczbę epok uczenia (1,0 tys. cykli), wartość początkową szybkości uczenia (0,1) – im mniejsza wartość, tym większa stabilność uczenia, wartość początkową sąsiedztwa (2) – promień zasięgu sąsiedztwa zwycięskiego neuronu. Pozostałe elementy konfiguracji algorytmu pozostawiono na założonym pierwotnie i zalecanym poziomie [Brambert 2020]. Błąd uczenia wytrenowanej sieci Kohonena wyniósł ok. 2,9.

W wyniku analizy skupień wyodrębnione zostały zatem zadane z góry cztery skupienia, każde rozpoznawane przez jeden neuron o określonej kartezyjskiej pozycji w sieci, tzn.: skupienie A – neuron (1, 1), skupienie B – neuron (1, 2), skupienie C – neuron (2, 1), skupienie D – neuron (2, 2). Skupienia oznaczono według schematu: symbol literowy – neuron (kartyzyjska pozycja neuronu w sieci). Cechują się one zróżnicowaną liczebnością, ale są względnie jednorodne pod kątem przyczyn determinujących przyszłe decyzje migracyjne maturzystów w ramach odrębnego skupienia. Mapę cech Kohonena, obrazującą, w jaki sposób poszczególne neurony skupiają wokół siebie podobne przypadki danych (uczniów klas maturalnych) przedstawiono na ryc. 69. Zgeneralizowane profile tych skupień według diagnozowanych cech wraz z podziałem na główne typy przyczyn migracji pokazano w tab. 25.

Ryc. 69. Skupienia badanych maturzystów według przyczyn determinujących ich decyzje migracyjne przedstawione na mapie Kohonena o wymiarach 2×2 neuronu.

Skupienia oznaczono symbolem literowym oraz kartezjańską pozycją neuronu w sieci. Skala barw znacznika – częstość zwycięstw (przypadków) poszczególnych neuronów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Skupienie o symbolu A (typ edukacyjno-zawodowy) to największa grupa, złożona z 270 (57,8%) badanych maturzystów. Odnacza się ono przede wszystkim dużymi aspiracjami młodzieży. Planują oni jako jedyni kontynuować naukę i równolegle podjąć pracę (100% ogółu przypadków), koncentrują się na rozwoju zawodowym i osobistym (56,3% przypadków), dążą do szybkiego usamodzielnienia się (66,7% przypadków). Nie bez znaczenia przy tym dla podjęcia decyzji o migracji jest dla nich czynnik poprawy sytuacji materialnej oraz warunków życia (ok. 60,0% przypadków). Na ich zamiary nakłada się negatywna ocena lokalnego rynku pracy. Średni odsetek wskazań na 11 przyczyn migracji, pochodzących od co najmniej połowy wszystkich respondentów deklarujących daną przyczynę, to wartość 62,4%.

Skupienie B (typ ekonomiczny) jest zbiorem 60 (12,8%) uczestników badania. Spośród najbardziej istotnych podobieństw nie wiążą oni w ogóle swoich dalszych losów z edukacją. Częściowo stanowią grupę tzw. niezdecydowanych, którzy nie mają jeszcze sprecyzowanych planów na przyszłość. Jednak w swoich decyzjach kierują się względami ekonomicznymi, stąd zarejestrowano maksymalny udział (100%) przypadków wskazań zamiaru podjęcia pracy, bez kontynuacji nauki, jako przyczyny migracji.

Do skupienia C (typ edukacyjno-rozwojowy) należy 77 (16,5%) ankietowanych, tworząc drugi pod względem wielkości podzbiór. Ten typ skupienia został rozpoznany głównie na podstawie deklaracji co do realizowania kolejnych etapów edukacji, ale bez podejmowania w tym czasie zatrudnienia (56,2% przypadków), a także – stawiania na rozwój zawodowy i osobisty (40,2% przypadków). Co charakterystyczne – wyłącznie ta grupa nie motywuje decyzji o migracji dążeniem do poprawy sytuacji materialnej, w tym ewentualnie warunków życia. Można zatem dokonać interpretacji, że ta część młodzieży pochodzi z rodzin, które są w dobrej lub bardzo dobrej kondycji finansowej

Tabela 25. Zgeneralizowane profile badanych maturzystów w ramach skupień ze względu na przyczyny składające się na decyzje migracyjne z wykorzystaniem metody sieci neuronowych Kohonena – podział skupień na typy

Skupienie (położenie neuronu)	Minimalny poziom aktywności neuronu	Liczba wskazań przyczyny (% przypadków)	Liczba wskazań przyczyny (% przypadków)																Typ przyczyn migracji
			1*	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
A (1, 1)	1,32	270	100 (59,9)	38 (53,5)	6 (60,0)	63 (56,3)	14 (51,9)	34 (66,7)	11 (61,1)	0	270 (100)	0	16 (48,5)	87 (62,1)	116 (56,0)	51 (58,6)	4 (36,4)	Edukacyjne	
B (1, 2)	1,31	60	25 (15,0)	7 (9,9)	3 (30,0)	4 (3,6)	8 (15,7)	6 (33,3)	0	0	48 (100)	12 (100)	10 (30,3)	15 (10,7)	27 (13,0)	8 (9,2)	3 (27,3)	Ekonomiczne	
C (2, 1)	1,36	77	0	15 (21,1)	1 (10)	45 (40,2)	8 (29,6)	6 (11,8)	0	77 (56,2)	0	0	6 (18,2)	24 (17,1)	25 (12,1)	22 (25,3)	2 (18,2)	Edukacyjno-rozwojowe	
D (2, 2)	0,83	60	42 (25,1)	11 (15,5)	0	0 (3,7)	3 (5,9)	1 (5,6)	1 (5,6)	60 (43,8)	0	0	1 (3,0)	14 (10,0)	39 (18,8)	6 (6,9)	2 (18,2)	Edukacyjne	
Suma			167 (100)	71 (100)	10 (100)	112 (100)	27 (100)	51 (100)	18 (100)	137 (100)	48 (100)	12 (100)	33 (100)	140 (100)	207 (100)	87 (100)	11 (100)	x	

* Kolejność i sformułowania przyczyn migracji analogiczne z zestawem do typologii metodą Warda, tj.: 1. Poprawa sytuacji materialnej i/lub warunków życia; 2. Brak pracy w miejscu zamieszkania; 3. Względny rodzinny, np. małżeństwo; 4. Rozwój zawodowy i osobisty; 5. Poznanie innych kultur, regionów i krajów; 6. Usamodzielnienie się lub niechęć do mieszkania z rodzicami; 7. Ucieczka od środowiska, problemów, rodziny/znajomych; 8. Kontynuowanie nauki bez podjęcia pracy; 9. Kontynuowanie nauki i równoległe podjęcie pracy; 10. Podjęcie pracy bez kontynuacji nauki; 11. Inne zamiary na przyszłość; 12. Pewne lub prawie pewne znalezienie pracy; 13. Duże szanse na znalezienie pracy; 14. Niewielkie szanse na znalezienie pracy; 15. Znikome lub żadne szanse na znalezienie pracy; 16. Inne przyczyny.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

(czy statusie społecznym), dzięki czemu ich dalsze działania mogą być ukierunkowane w całości na naukę.

W skupieniu D (typ edukacyjny) znalazło się 60 (12,8%) uczniów klas maturalnych, czyli tyle samo co w skupieniu drugim. Odznacza się ono zorientowaniem maturzystów na kontynuowanie nauki, bez podjęcia pracy (43,8% przypadków). W dalszym kształceniu upatrują oni szanse na poprawę sytuacji materialnej oraz warunków życia (25,0% przypadków). Duża część młodych ludzi ocenia przy tym negatywnie miejscowy rynek pracy.

Skupienie D zostało utworzone przez przypadki najbardziej podobne pod kątem przyczyn rzutujących na decyzje migracyjne badanych. Są one rozpoznane przez neuron zwycięski, z największą liczbą zwycięstw o najniższych względem pozostałych skupień poziomach aktywacji neuronu zwycięskiego (według odległości euklidesowej jako miary podobieństwa). Przypomnieć należy, że w zachodzącym w metodzie Kohonena mechanizmie konkurencji dla każdego przypadku zwyciężcą staje się jeden neuron (skupienie), a duża liczba zwycięstw wyznacza centra skupień podobnych obiektów. Neuron, będący najbliższym przypadkiem danych pod względem odległości euklidesowej, czyli mający najsilniejszą reakcję na wartość wejściową, staje się neuronem zwycięskim. Dlatego też im więcej zwycięstw tym lepiej. Mapa topologiczna Kohonena wyraźnie ukazuje opisaną jednorodność tego skupienia.

Przeprowadzone typologie przyniosły ważne informacje jakościowe na temat migracji młodzieży pomaturalnej, zarówno z poznawczego, jak i praktycznego punktu widzenia. Wykazanie poszczególnych skupień pozwoliło stwierdzić, że dominującą prawidłowością w analizowanym zjawisku jest przewaga czynnika edukacyjnego jako determinanty decyzji migracyjnych maturzystów.